

OSMANLININ RUMELİ'DEKİ GÖÇ STRATEJİLERİ VE TEOPOLİTİĞİ ÜZERİNE

EROĞLU, Haldun
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli fetihlerinde takip ettiği stratejilerden biri, yeni ele geçirilen topraklara Anadolu Müslüman Türk nüfusunun göç ettirilmesi idi. Bu bakımdan Osmanlılar, hem Gayrimüslim Rumeli hem de Anadolu'daki Müslüman Türk beylikleri topraklarını ele geçirmeye dayalı iki taraflı genişleme siyaseti takip etti. Böylece Osmanlı hâkimiyeti altına girecek olan Müslüman Türk beylikleri nüfusu, Rumeli'de fethedilen Gayrimüslim coğrafyaya göçürülüyor ve yeni coğrafyanın Osmanlı toprakları hâlini alması sağlanıyordu. Fetihlerde takip edilen en önemli stratejilerden diğeri Osmanlı'nın Rumeli teopolitiği idi. Bu teopolitiğin temelinde, İslam'ı Rumeli'de yaymak ve İslam'ın kılıçdarlığını yapmak değil, yeni ele geçirilen Gayrimüslim coğrafyadaki hâkimiyette önemli rol oynayan Müslüman Türk nüfusun sahip olduğu değerleri korumak ve devam ettirmek yatıyordu. Bu anlayış, konar-göçer Türk geleneğini üzerinde taşıyan Osmanlı-Kayı aşiretinin inançlarla ilişkisini belirleyen örfi ve şerî kurallar manzumesi idi. Hem İslamî hem de eski Türk geleneğinden beslenen Osmanlılar, Rumeli'ye göçürülen Müslüman Türk nüfusu diğeri dini inançlara karşı korumayı amaçlıyorlardı. Bunun için Kolonizatör Türk dervişleri olarak adlandırılan ve Osmanlı merkezi tarafından görevlendirilen zümrenin temel amacı İslam'ı yaymak değil, Müslüman Türk nüfusunu din ve gelenek açısından diğeri dini inanç ve Gayrimüslim yaşam biçimine karşı korumaktı.

Anahtar Kelimeler: Göç, teopolitik, derviş, fetih, konar-göçer, strateji.

ABSTRACT

About The Ottoman Migration Strategies and Theopolicy in Rumeli

The immigration of Anatolian Muslim Turkish people into the conquered lands was one of the Ottoman strategies in Rumeli conquests. So, Ottomans followed the expansion policy for two ways through non-muslim Rumeli and also muslim Anatolia which was in the hands of Turkish principalities. Thus, Turkish population was under the Ottoman rule then they migrated into Rumeli. And the Ottoman territory was shaped. The other important strategy in conquests was Rumeli theopolicy. According to this policy, the idea was not spread Islam in this geography but rather protect Muslim people from other religious influence them to live their way of life. This aspect was consuetudinary and canonical rules which

determined the affairs of Ottoman-Kayı tribe that had nomadic Turkish tradition. The Ottomans had Islamic and old Turkish tradition values. Thus, Turkish Derwishes, who are called colonizator and appointed by the Ottomangovernment, had the basic duty of protecting Turkish population from non-Muslim life style as well.

Key Words: Immigration, theopolicy, derwish, conquest, nomad, strategy.

XIV. yüzyılın başında Kuzeybatı Anadolu'da, Doğu Roma İmparatorluğu sınırında görülen Kayı boyuna mensup dört yüz çadırılık Türk aşiretinin, yüz elli yılda Anadolu ve Rumeli'deki toprakları ele geçirerek Doğu Roma İmparatorluğunun başkentini kendi başkenti yapma başarısını gösterdikten sonra "Osmanlı İmparatorluğu" adı ile dünya tarihinde yerini almasında, takip ettikleri stratejilerin rolü büyüktür. Bu stratejilerden biri yeni ele geçirilen Doğu Roma İmparatorluğu ve Rumeli topraklarına, Anadolu Müslüman Türk nüfusunun göçürülmesiydi. Osmanlılar, Doğu Roma İmparatorluğu'nun, hem Anadolu yakasından Marmara kıyılarına kadar olan topraklarını hem de Rumeli'deki diğer Gayrimüslim devletlerin topraklarını ele geçirerek bu alanlara Anadolu Müslüman Türk nüfusunu aktarma başarısını göstermişti. Aktarılan bu nüfus, sadece "*başiboş göçebeler, ya da bir köyün ve kasabanın sorunlu halkı veya nüfus fazlası*" (İnbaşı, 2002: 154 vd.) değil, aynı zamanda Anadolu'nun ele geçirilen bölgelerindeki yerleşik Müslüman Türk nüfustur.

Yeni ele geçirilen bölgelere aktarılacak olan Müslüman Türk nüfusun, bu iş için cazip imkânlarla teşvik edilmesi bu stratejinin vazgeçilmez bir parçasıydı. Bunu sağlamak için takip edilen yol, ele geçirilen bölgelerdeki yeni ekonomik alanların, göç eden Müslüman Türk nüfusuna tahsis edilmesi idi. Böylece hem ele geçirilen bölgelere Müslüman Türk nüfus aktarılarak bölgenin *şenlendirilmesi* (Orhonlu, 1987: 30) gerçekleştirilmiş oluyor, hem de Osmanlı imparatorluk modelinin temeli olan toprak rejimine uygun yeni ekonomik gelir sağlayacak alanlar yaratılarak fetihlerin itici gücü oluşturuluyordu. (İnalcık, 2002: 69-Mustafa Nuri Paşa, 1992: 12-Witteck, 1943: 559-560) Özellikle yeni ele geçirilen yerlerin ilk olarak fethi gerçekleştiren beye timar olarak verilmesi, beyin hizmetinde olanların o bölgelere yerleşmelerini de beraberinde getirdi. Böylelikle ilk aşamada epey bir Müslüman Türk nüfus fethedilen alanlara yerleştirilmiş oldu. (İnalcık, 2002: 85, 180)

Bu bakımdan Osmanlı göç stratejilerinin temelinde Rumeli'deki fetihlerle birlikte aynı zamanda göçürülecek yeni nüfus için Anadolu Müslüman Türk beyliklerinin ele geçirilmesi yatıyordu. Nitekim Osmanlıların 1345 yılında Karasioğulları Beyliğini Osmanlı topraklarına katması, hem Rumeli'ye geçiş yolunun açılması hem de göçürülecek Müslüman Türk nüfusunun sağlanması bakımından önemlidir. Daha sonra hâkimiyet altına alınan diğer Müslüman Türk Beylikleri nüfusu da Rumeli'de fethedilen topraklara göçürülenler arasında yer

alacaktır. Özellikle, başlangıçta Karasioğulları olmak üzere, Saruhanoğulları ve Menteşeoğulları'nın hâkim olduğu bölgelerdeki nüfus stratejik bir plan dâhilinde Rumeli'ye göçürülmüştür. Bunları takiben Karamanoğlu ve İsfendiyaroğlu beyliklerinin hanedan üyeleri, beraberlerindekiyle birlikte Rumeli'ye göçürülenler arasında yer alacaktı. Dolayısıyla genişleme, hem Rumeli'de hem de Anadolu'da aynı anda yayılarak yeni alan/yeni nüfus denklemi ile gelişen bir göç stratejisini ortaya çıkarmıştı.

Rumeli'ye ilk geçiş zamanlarından itibaren bu uygulamanın belirli bir strateji dâhilinde gerçekleştirildiğine şahit olunur. İbn Kemal'in "hisara nice doldular, envar-ı din-i mübin zuhur buldı." (İbn Kemal, 1991: II, 125 ve 128) ve Neşri'nin "Andan hisarın mesalihin görüb kilisalarını mescid ettiler ve halî kalan evlerin Müslüman mesken etdiler ve içlerine girüb rahat oldılar" (Neşrî, I, 1992: 201) satırlarından bu sonucu çıkarmak zor değildir. Ayrıca Neşri, Süleyman'ın, ele geçirdiği yerlere çok insan gerektiğini Orhan'a bildirdiğini ve Orhan'ında ilk defa olarak Karasioğulları coğrafyasında yer alan Göçer Arab evlerini Gelibolu'ya göçürdüğünü kaydederek bu tarihî gerçeği gözler önüne sermektedir. Aynı şekilde fetihlerine devam eden Süleyman, Hayrabolu'yu aldığı anda yine Karasioğulları bölgesinden kalabalık bir Müslüman nüfusu buraya yerleştirmişti. (Neşrî, I, 1992: 183)

İlk fetihler ve göçlerden sonra Süleyman, ölüm döşeğinde dahi Rumeli'nin boşaltılmasını engellemek amacıyla mezarının Bolayır'da, bilinmeyecek bir yerde olmasını vasiyet edip (**Anonim Tevarih-i Âl-i Osman**, 1992: 20; Hadidî, 1991: 81) aynı zamanda askerlerine kafirden kaçmamalarını tavsiye ederek, gerçekleştirdiği fetihlerin kalıcılığını sağlamayı amaçlıyordu. Rumeli fatihinin bu emrine Karasioğulları beyleri tam anlamıyla uydular. Çünkü daha ilk günden itibaren Karasioğlu topraklarından göçürülen Müslüman Türkler yeni coğrafyaya yerleşerek birçok yerleşim birimi kurmuşlardı (İnalçık, 2002: 85)

Rumeli'ye ilk adımın atılması ile ilgili olarak Osmanlı kaynaklarında yer alan ve bazı tarihçiler tarafından efsane olarak değerlendirilen Süleyman'ın sallarla karşıya geçişi, 1345-1346 Karasioğulları Beyliği'nin ilhak edilmesinden sonra gerçekleşmişti. Karasioğlu toprakları alındıktan sonra Süleyman, Karası sancakbeyi oldu. Rumeli'ye ilk Osmanlı geçişleri, Karasioğulları beyliğinin ortadan kaldırılması ve denizcilik geleneğinden istifade eden Orhan'ın, Karasioğullarının yaptığı gibi, gerek Kantakuzenos'un yardım istemesi gerekse kendi başlarına Rumeli'ye geçip ganimet elde ederek bu bölgeye yerleşme çabalarının sonucunda gerçekleşmişti. (Öztürk, 2002: 40) Osmanlının, Rumeli'de asıl kalıcı olması 1352 yılında Kantakuzenos'un yardım amacıyla Osmanlılara verdiği Çimbi kalesine yerleşmesi ile başladı. Bu askerî anlamdaki yerleşmeden kısa bir süre sonra da 1356-1357 yıllarından itibaren Karasioğulları bölgesinden yoğun Müslüman Türk

nüfus Gelibolu, Hayrabolu ve Bolayır'a göçürülerek yerleştirildi. (Âşıkpaşazade, 1332; 49-50-Anonim Osmanlı Kroniği, 2000; 21: Lütfi Paşa, 1341: 30)

Süleyman, Rumeli'ye Anadolu'nun Müslüman Türk nüfusunu göç ettirenken ele geçirdiği kalelerdeki Gayrimüslim halka dokunmamaya özen göstermiş, ancak kalenin Gayrimüslim askerlerini çoluk çocuklarıyla birlikte Sancakbeyi olduğu Karası iline göndererek muhtemel bir karşı koymayı ortadan kaldırma yoluna giderek ilk defa tersine göçü de gerçekleştirmiştir. (Hoca, 1979: 80)

Süleyman'ın ölümünden sonra Rumeli fetihleri, Orhan'ın diğer şehzadesi Halil'in Doğu Roma tarafından esir olarak tutulması dolayısıyla iki yıl duraklamıştı. Aslında bu duraklama merkezinde Gelibolu ve Bolayır olan yerleşim alanına, Karasioğlu bölgesindeki Müslüman Türk nüfusun daha yoğun bir biçimde aktarılması fırsatını sağlamış oldu. Orhan'ın 1360 tarihinde Süleyman için yaptırdığı vakfiye kayıtlarında, bölgedeki Türkçe adlar taşıyan köy sayısının çokluğu Türk nüfusunun arttığının bir kanıtıdır. Nitekim bunu doğrulayan Doğu Roma kaynakları da bulunmaktadır. (İncelik, 2002; 85) Bu durum, Karasioğlu beyliğinin Osmanlı hâkimiyeti altında Rumeli fetihlerine hem askerî güç olarak katıldıklarını hem de Müslüman Türk nüfus naklederek ele geçirilen yerlerin Türkleşmesine katkı sağladıklarını göstermektedir. Bu sayede 1362 yılında Murat başa geçtiğinde, Rumeli'de hiç de azımsanmayacak ve yeni fetihlere lojistik destek sağlayacak oranda Müslüman Türk nüfusunu yerleşmiş olarak buldu.

I. Murat zamanında Rumeli'de hem fetihlere devam edildi, hem de buna paralel olarak Anadolu'dan göçler devam etti. Bu dönemde Osmanlı kaynaklarına yansıyan göçlerden biri 1384-1385 (H. 787) yıllarında gerçekleşmişti. Bu tarihte Saruhanoğlu Beyliği'nin hâkim olduğu bölge ve çevresinde bulunan göçer evler, Rumeli'de yeni fethedilen Serez'e nakledildi. (Hadidi, 1991; 101-102: Neşri, I, 1992: 241-243)

Rumeli'ye göç dalgası I. Bayezit döneminde artan yoğunlukta devam etti. Filibe'nin ele geçirilmesi ile birlikte, bu bölgeye yine Saruhanoğlu beyliğine ait yerlerden göçer evler sevk edildi. Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgilerden anlaşıldığını üzere, I. Bayezit, Menemen ovasında kışlayan ve tuz yasağına uymayan göçer halkın, Filibe'ye sürülmesi için Saruhan sancakbeyliği yapan oğlu Ertuğrul'u görevlendirmiş, derhal bu Müslüman Türklerin Filibe'ye göçürülmesini emretmişti. (Neşri, I, 1992: 339) Âşıkpaşazade, Filibe'deki bu bölgenin hâlen Saruhan Beyli adı ile anıldığını kaydederken, (Âşıkpaşazade, 1332: 74) 1516 tarihli tapu kayıtlarında da bölgenin adının Saruhan Beyliği olarak geçtiği görülmektedir. Aynı bölgeye başka zamanlarda iskân edilen diğer Anadolu beyliklerinin Müslüman Türk nüfusunun yanında, Bulgaristan'ın Orevadi bölgesine, bir kısmı Tatar olmak üzere, yaklaşık 4500-5000 kişiyi bulan, 1025 ailenin göçürüldüğü, ayrıca Üsküp ile Niş arasındaki bölgeye yoğun bir Müslüman Türk nüfus nakledildiği bilinmektedir. (Gibbons, 1998: 153-İnbaşı, 2002; 160-

Doğru, 2002; 169-Genç, 1984: 14-16) 1397 yılında da Anadolu'nun Türkmen ve Tatar nüfusu, Mora'da ele geçirilen Argos'a göçürölmüştü. I. Bayezit'in ölümlünden sonraki kardeşler arasında yaşanan kavgalar döneminde de özellikle Üsküp ve Teselya bölgesine Müslüman Türk nüfusun yoğun olarak göçüröldüğü bilinmektedir. (İnbaşı, 2002: 159-160)

Öte yandan Rumeli'ye, Müslüman Türk nüfus dışında göçürölenler bulunmaktaydı. Sözelimi, Kırım'daki iktidar mücadelesini kaybeden Aktav (Aktay) Han kendisine bağlı bir grupla birlikte Tuna Nehrini aşarak I. Bayezit'e sığınmış, Osmanlı hükümdarı da Kırım Hanı ve beraberindekileri Filibe'ye göçürerek yerleştirmişti. (İnbaşı, 2002: 159-160) İstisnaî Tatar göçlerine, I. Mehmet zamanında da şahit olunmaktadır. I. Mehmet zamanında Anadolu'da bulunan Tatarlar, Rumeli'ye göçürölen grup arasında yer almaktadır. Osmanlı hükümdarı, Samsun'un fethinden sonra (M. 1418-H. 821) Bursa'ya dönüş yolunda İskilib'e uğramış, burada Tatarların bulunduğunu görünce, derhal Filibe'ye sürölmelerini emretmişti. Böylece Timur istilasından kalan İskilip Tatarları, başlarında bulunan Minnetođlu Muhammet Bey ile birlikte Filibe yakınlarındaki Konuş hisarının yanında bir imarete yerleştirilmiş oldular. (Âşıkpaşazade, 1332: 90-91, Neşri, II, 1992: 543; **Anonim Osmanlı Kroniği**, 2000: 63) Aynı Tatarlardan bir kısmı Koyunhisar'a göçürölmüş ve Tatar-Hisarı denilen kasaba göçürölen bu nüfus tarafından kurulmuştu. (İnbaşı, 2002: 160)

II. Murat zamanında ele geçirilen Selanik'e de Vardar Yenicesinin halkının, kaynaklardaki tabiri ile "*içine sürerek*" (Âşıkpaşazade, 1332: 118-119), göçüröldüğü öğrenilmektedir. Neşri, "*Gönlü olup gelenlerden dahi çok adam gelüp yerlendi.*" Derken (Neşri, II, 1992: 612-613) Hoca Sâdettin, Selanik'e göçenlerin varlıklı ve güçlü aileler olduğunu, çevrede yaşayanlardan veya savaşan askerlerden isteyenlerin yerleşmesine izin verildiğini kaydeder. (Hoca Sâdettin, I, 1979: 173)

II. Mehmet'in, Eğriboz'u ele geçirmesinden sonra da Osmanlı kroniklerinin tanımlamasıyla Vilayet-i İslam'dan hatırı sayılır miktarda Müslüman Türk nüfus göçürölmüş ve Gayrimüslimlerin evleri yeni gelen Müslüman Türk nüfusun kullanımı için mülk olarak verilmişti. (Âşıkpaşazade, 1332: 172; Neşri, II, 1992: 787) Neşri buna benzer bilgileri, Arnavutluk'taki İskenderiye'nin ele geçirilmesini anlattığı sayfadaki "*kaleyi muhkem edip, içine Müslümanlar koyup...*" dediği satırlarında da vermektedir. (Neşri, II, 1992: 837)

II. Mehmet zamanında İstanbul'a göçürölen Müslüman Türk nüfusun varlığı da ilginç olması bakımından burada değinilmesinde fayda vardır. İshak Paşa'nın, Karamanoğlu üzerine (M 1470 H. 875) düzenlediği sefer sonrasında hükümdarın "*Aksaray'dan İstanbul'a ev süresin*" emriyle yeni bir göç gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı kaynakları, İstanbul'daki Aksaray Mahallesi'nin, İshak

Paşa tarafından gerçekleştirilen göç sonucunda olduğu konusunda müttefiktirler. (Neşrî, II, 1992: 791-Hoca Sâdettin, III, 1979: 103; Yusuf Bin Abdullah, 1997: 175)

Bu göç stratejilerinin yanında bir taraftan da Anadolu beylikleri ile yapılan mücadelelerde ele geçirilen beyliklerin hanedan üyelerinin, kendi talepleri ile veya bölge halkı ile olan ilişkilerini kesmek amacıyla, ya da civar devletlerle olan yakınlaşmalarını önlemek adına Rumeli’de zorunlu iskâna tabi tutuldukları görülmektedir. Göç stratejisinin bir parçası olarak beylik hanedan üyelerinin göçürülmeleri aynı zamanda kendilerine bağlı büyük oranda Müslüman Türk nüfusun Rumeli’ye nakledilmesini sağlamış oluyordu. Bu göçlerden biri, II. Murat’ın Karamanoğlu ile yaptığı mücadele sırasında, Karamanoğlu Ali Bey’in, hükümdarın kız kardeşi ile evlendirildikten sonra Sofya sancağına gönderilmesi idi. Ali Bey’in kardeşi İsa Bey de, Osmanlı hükümdarının diğer kardeşi ile evlendirildikten sonra Rumeli’ye yerleştirilmişti. Böylece Karamanoğlu Ali Bey ve kardeşi İsa Bey, Rumeli’de hayatlarının sonuna kadar mecburî ikamete tabi tutulmuşlardı. (Hoca Sâdettin, 1979, II: 156; **Anonim Tevarih-i Âl-i Osman**, 1992: 67)

II. Murat, diğer bir Türkmen hanedan üyesi olan (M. 1428-H. 831), Canik Beyi Alparslan’ı da Rumeli’ye göçürmüştü. Canik Beyi, Osmanlı hükümdarına başvurarak Rumeli’de kendisine timar verilip göçürülmesi isteğinde bulunmuş, bu başvuru Osmanlı hükümdarı tarafından kabul edilerek, geçimlik verilmek suretiyle kalabalık bir Türk nüfusla birlikte Rumeli’ye göçürülmüştü. (Hadidî, 1991;182)

Rumeli’ye göç ettirilenler beylik hanedan üyelerinden biri de İsfendiyaroğlu beyliği hanedan üyesi İsmail Bey’dir. II. Mehmet’in Kastamonu ve Sinop’u ele geçirmesinden sonra Kızıl Ahmet’in Akkoyunlulara sığınması tecrübesini yaşayan Osmanlı hükümdarı, Kızıl Ahmet’in kardeşi İsmail Bey’i kendisine tabi Müslüman Türk nüfus ile birlikte Filibe’ye göçürmü ve orada zorunlu iskâna tabi tutmuştu. (İbn Kemal, VII, 1991; 201-Neşrî, II, 1992; 755-Hoca Sâdettin, III,1979: 56-Hadidî, 1991; 260-261-Yusuf Bin Abdullah, 1997: 165-Anonim **Tevarih-i Âl-i Osman**, 1992: 114-115) II. Mehmet’in Çirmen’e gönderdiği diğer bir Anadolu Beyliği hanedanı üyesi Karamanoğlu Pir Ahmet’in “Karaman” adındaki kardeşidir. Bu hanedan üyesi, II. Mehmet’e gelmiş ve kendisine Rumeli’de geçimlik verilmek suretiyle göçürülmek istemiş, bu istek üzerine, II. Mehmet, kendisini Çirmen’e yerleştirmiş, hayatının sonuna kadar burada kalmıştı. (Neşrî, II, 1992; 791) Aynı şekilde Alaiya (Alanya)nın fethinden sonra da Alaiya Beyi Gümülceine’ye göç ettirilenler arasında yer almıştır. (Âşıkpaşazade, 1332: 174-175; Neşrî, II, 1992: 795; Hoca Sâdettin, III, 1979: 106)

Bu uygulamalar, Osmanlıların Rumeli’deki göç stratejilerinin iki önemli yönünü ortaya koymaktadır. **Birincisi**, Tatarlar istisna tutulacak olursa, göçürülenlerin

hemen tamamının Müslüman Türk nüfusu olmasıdır. Bahsedilen Müslüman Türk nüfus, sanıldığı gibi aksine sadece sorunlu, başıboş ve nüfus fazlası değil, aksine Anadolu'nun yerleşik Müslüman Türk nüfusudur. Buradan harekete, Osmanlıların Rumeli fetihleri ile ele geçirdiği topraklara Müslüman Türk nüfusu göçürerek yeni coğrafyayı kendi toprakları yapma hedeflerine hizmet etmek amacını taşıdığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı göç stratejisinin **ikinci** yönü ise, Rumeli'ye göçürülen Müslüman Türk nüfusunun, Osmanlıların yoğun olarak mücadele ettiği Anadolu Türk Beyliklerinin bulunduğu bölgelerden sağlanmasıdır. Bu temel strateji, Osmanlıların ilk zamanlardan itibaren yoğun olarak uyguladıkları ve çok özen gösterdikleri bir durumdur. Anadolu beyliklerinin ele geçirilmesi ve beylik coğrafyalarına büyük önem göstermelerinin en önemli göstergesi, Osmanlı hanedan üyesi şehzadelerin beylik merkezlerine sancak beyi olarak atanmalarından anlaşılmaktadır. (Eroğlu, 2004: 104) Aynı şekilde Rumeli'de ele geçirilen yeni topraklara, yine ele geçirilen beylik coğrafyasının Müslüman Türk nüfusunun göçürülmesine büyük gayret ve önemi gösterildiğine şahit olunmaktadır. Öte yandan beylikler coğrafyasındaki Müslüman Türk halkın yanı sıra yukarıda verilen örneklerden anlaşıldığı üzere, beyliklerin başında bulunan hanedan üyeleri de Rumeli'de iskân ediliyorlardı. Bey ile birlikte göçürülen nüfus da Rumeli'de Türk nüfusunun artmasına katkı sağlıyordu. Dolayısıyla Osmanlıların, Rumeli'deki göç stratejilerinin önemli bir yönü Anadolu beyliklerinin hâkimiyet altına alınması idi. Böylece Müslüman Türk nüfus, Rumeli'de yeni fethedilen bölgelere göçürülerek Osmanlı hâkimiyetinin Rumeli'de tam anlamıyla sağlanması amaçlanıyordu. Bu olurken, Anadolu beylikleri coğrafyasında, Rumeli'ye göçerle boşalan alanlara farklı bölgelerden yapılan iskânlarla ve beyin Rumeli'de iskânı sebebiyle Anadolu'dan uzak tutulmaları sonucunda, beyliklerinin gücü ve destekleri bir şekilde zayıflatılarak Osmanlı hâkimiyeti Rumeli'dekine paralel olarak Anadolu'da da sağlanmıştır oluyordu.

Osmanlı'nın Rumeli'deki göç stratejilerine paralel olarak teopolitik açıdan da bir strateji takip ettikleri inkâr edilemez bir gerçektir. Osmanlı'nın Rumeli teopolitiği, Türklerin Anadolu fetihleri ile birlikte oluşan durumdan pek de farklılık göstermez. Anadolu'da kurulan yeni Türk yönetiminde, Müslümanların yanı sıra, yerli Gayrimüslim unsurlar hatta Bizans soylularının bile yer aldıkları ve Müslüman Türklerle Gayrimüslim yerli unsurların çok çabuk kaynaştıkları kabul edilmektedir. (Cahen, 1994; 2003-Köprülü, 1999: 79) Bu dönemde Anadolu'nun yerli Gayrimüslim unsurları ağır vergilerle sıkıntılı bir dönem yaşıyorlardı. (Akdağ, 1949: 497) Karışıklık ve baskıcı Bizans rejiminden bunalan yöre halkı, bölgede devletler arasında baş gösteren mücadelelerin ortasında sıkışmış haldeydiler. Anadolu'da varolun bu durum, Türkler için bir avantaja dönüşmüş, Gayrimüslimlerin Türk hâkimiyetini kabullenmelerini ve fetihlerini kolaylaştırmıştı. Benzer durum Osmanlı fetihlerinin başladığı dönemde Rumeli'de

de gözlemlenmektedir. Bizans'ın iç karışıklıkları ve taht kavgalarından bıkan Gayrimüslim nüfus, daha ılımlı ve serbest bir politika takip eden Osmanlıların varlığını –I. Murat'ın, Yanbolu denilen yere geldiğinde, bölge halkının hükümdarı, kurbanlar keserek ve beyitler düzerek karşılama örneğinde olduğu gibi–(Gazavatname, 1989: 55) benimsemekte bir sakınca görmediler. Rumeli köylüleri, Osmanlının merkeziyetçiliği ve kendilerini zi-kudret ekabire karşı fakara reayayı koruyan (İnalcık, 1993: 934) anlayışını hemen benimsiyorlardı. (İnalcık 1954: 137 vd.) Yaklaşık üç yüz yıl önce Anadolu'ya gelerek bu coğrafyanın Türkleşmesini sağlayan atalarının yaptıkları uygulamadan haberdar oldukları anlaşılan Osmanlılar, bu yöntemi Rumeli'de de bir fetih stratejisi olarak benimsediler. (Eroğlu, 2006: 151) Nicolae Iorga, Osman Bey ile ilgili anlatıları verdiği satırlarında Osman Bey'in Hristiyanları koruduğunu; subaşlarına halkı din ayrımı yapmadan kollamaları yönünde emirler verdiğini ve kadılar tarafından yürütülen adalet işlerinin yanında Hristiyan rahiplerin yargılamalarını hoş gördüğünü belirtmekle bu tespiti doğrulamaktadır. (Iorga, I, 2005: 162)

Anadolu'nun fethi ile büyük benzerlik gösteren Rumeli Fetihleri sırasında ele geçirilen bölgelerdeki Gayrimüslimler, Osmanlı akınlarından kalelere sığınmak veya göç etmek ya da teslim olmak yoluyla kurtulabiliyorlardı. P. Wittek bu konuda, Osmanlının ele geçirdikleri coğrafyadaki medeniyete çabuk ayak uydurmalarının, ele geçen yerlerdeki köylülerin kitleler hâlinde ve savaşmadan kalelerini teslim etmelerine yol açtığı görüşünü ileri sürer. (Wittek, 1938: 42)

Böylece yeni ele geçirilen yerlere, yukarıda değinildiği gibi, Anadolu'dan Müslüman Türkler yerleştiriliyordu. Yerleştirilen bu Müslüman Türkler arasında dervişler çok önemli bir rol üstleniyorlardı. Adı geçen dervişler, sonraları Türk göçleriyle oluşacak köylerin çekirdeğini meydana getiren zaviyeleri yeni bölgelerde kuruyorlardı. Bu göç ve yerleşim hareketi, Rumeli'deki Türk fetihlerinin hemen arkasından Osmanlıların Avrupa'da yayılmaları için temel olacaktı. (İnalcık, 2004: 16) Bu bakımdan Osmanlıların Rumeli'deki göç stratejileri ve teopolitiğinde dervişlerin rolleri büyüktü. İlk olarak yeni yerleşim alanlarının açılmasıyla buralara dervişlerin yerleştirilmeleri ve onlar vasıtasıyla yeni gelen Müslüman Türk nüfusun ikametini sağlamak, daha sonra da ileri noktalara gidecek yeni göç dalgalarının güvenli bir şekilde ulaşmalarını gerçekleştirmek, dervişlerin en önemli görevleri arasında yer alıyordu. Bu amaca uygun olarak zaviyelerin derbendlerde ve tehlikeli yerlerde açılması devlet tarafından bizzat teşvik edilmişti.

Rumeli'deki dervişlerin derbendlerde ve tehlikeli yerlerde konuşlanmalarına en güzel örneklerden biri Niğbolu'da Hezar Girand civarındaki Balıbey oğlu Yahya Bey tekkesidir ki, Turrakan gibi şekavetin çok olduğu bir mahalde kurulmuştur. Bu bölgenin tehlikeli olduğu Osmanlı belgelerine: “...zikrolunan mahal, ifratla maruf ve haramî yatağı olmağın ol yerde mezkur tekkeyi bina eyleyüb ve Haymana'dan auende ve revende'nin atlarına ot biçüb odun getürmek için

mezkur kafırları cem eyleyüb teskin etdirmiş. Ol vakitten berü zikrolunan mahal mezkur beysebebiyle müemmen olub, Müslümanla bila havf gelüb gider olmuşlar.” cümleleri ile yansımış ve 162 haneli köy Balı Bey Zaviyesi’ne vakfedilmiştir. Bu bilgi, Ö. Lütfi Barkan’ın “*Bu surete bu zaviyelerin oluşturulması kendiliğinden bir iskân ve kolonizasyon şekli olmaktan çıkarak hükümetin devamlı kontrolü altında çalışan genel bir hizmet müessesesi şeklini aldıkları, zaviye şeyhlerinin resmi bir memuriyet hâline girdiğini ve böylece devletin nakil ve mübadele işlerini düzenli bir şekilde işlemesini sağladığını görüyoruz.*” fikrini ileri sürmesine sebep olacaktır. (Barkan, 1942: 300)

Yeni açılan boş topraklara dervişlerin yerleştirilmesi ile oraların şenlendirilmesi, imarı ve iskânına dervişler öncülük ediyordu. Bu konuda Barkan, bahsedilen bu dervişlerin elinde asası ve belinde teberi olan dervişler olmadığını, muhacir olan bu dervişlerin yerleştikleri coğrafyaya kendi aile ve çevrelerinde bulunan kişileri de getirerek o bölgeyi sadece asayiş ve imar etme görevleri ile ilgilenmediklerini aynı zamanda sahip oldukları ailenin ayrıcalıklarını kurmak için de gerekli bir çaba içerisine girdiklerini, diğer yandan bu dervişlerin fethedilen yerlerin ele geçirilmesine yardımcı olan gazi asker olduklarını, bu hizmetler karşılığında fethedilen yerlere yerleşerek bu bölgelere kendi adlarını verme hakkını kazandıklarını, Osmanlının uyguladığı bu politika ile yeni açılan boş topraklara dervişlerin yerleştirilmesiyle oraların şenlendirilmesi, imarı ve iskânı konusunda öncülük yaptıklarını ifade eder. (Barkan, 2002: 133-153)

Bu zaviyelerin işleyişine bakıldığında Osmanlıların Rumeli’deki teopolitiğinin çok önemli bir yönünü görmek mümkün olacaktır. Rumeli’deki bu zaviyelerde görevli olarak çalışanlar arasında Hristiyanların olduğu da anlaşılmaktadır. Bunlar arasında Abdullah oğlu adı ile Müslümanlığı kabul edenler olmakla birlikte Gayrimüslim olarak zaviyenin işleri ile uğraşanlar da vardı. Sadece zaviyeler değil, zaviyelere vakfedilen köylerde de Gayrimüslim hanelerin olduğu yine Osmanlı belgelerine yansımıştır. Sözelimi Niğbolu’daki Kayın Baba dervişlerinden Ali Koca adlı dervişin ölümünden sonra zaviye dervişleri, zaviyeye civar yerleri senelik 200 akçe tapu resmi ile alarak büyütmüşler ve aynı zamanda kafırlardan 14 nefer yazarak 45 hanelik bir köy oluşturmuşlardı. (Barkan, 1942: 298) Aynı şekilde Dimetoka’daki kızıl Delü derbendindeki zaviyeye vakfedilen yerde 53 Müslüman ile birlikte 23 Gayrimüslim haneden oluşan toplam 76 hanelik bir köy meydana getirilmişti. (Barkan, 1942: 293)

Anadolu’dan göçürülen Müslüman Türk unsurların yerleşmelerinde önemli roller oynayan ve devlet görevlisi kimliğine bürünen bu dervişlere, görevleri için geçimlik olarak başlangıçta bazı imtiyazlar tanınıyordu. Ancak bu imtiyazların artan gelirlerine oranla devam ettirilmediği anlaşılmaktadır. İlk başlarda kendilerine tahsis edilen geçimlik yerlerden elde edilen gelirlerin artması sonucunda daha önceden sahip oldukları vergi muafiyeti gibi imtiyazların yeni gelir kalemlerine

uygulanmadığı Osmanlı belgelerine yansımaktadır. Sözelimi Varna'daki Akyazı Baba zaviyesi dervişlerine verilen geçimlik yerlerdeki değirmenlerin sayısı başlangıçta 2 iken zamanla 4'e ve son olarak 6'ya çıkması, aynı zamanda etrafındaki bağ ve bahçelerin gelirlerinin artması üzerine gönderilen fermanda “...*fakat sair değirmenlerin resmin ve Batava nehrinin ve Varna etrafında olan bağların ve bahçelerin öşrün vermemek caiz değildir.*” denilmekte ve yeni vergi muafiyetlerinin olmayacağına altı çizilmektedir. (Barkan, 1942: 298) Büyük oranda sahipsiz, boş topraklar (arazi-i mevat) ve terkedilmiş (halî) toprakların tahsis edildiği (Barkan, 1942: 299) dervişlerin, yeni vergi muafiyetlerinin kabul edilmemesindeki temel gerekçe, hem göçürülen nüfusun yerleşimlerini tamamlamış olmaları, hem dervişlerin nüfuzlarının tahmin edilenden fazla artmasının engellenmesi ve hem de devletin gelir kaybının önlenmesi olmalıdır. Nitekim, 1492 Arnavutluk seferi sırasında Osmanlı hükümdarı II. Bayezit'i öldürmeye teşebbüs edenler dervişlerdi. Önceleri devletin görevlileri olan dervişler zamanla uçbeylerinden destek bulmuşlar ve yanlarına sığınmışlardı. Ancak, Osmanlı hükümdarına karşı girişilen bu teşebbüs, Rumeli'deki dervişlerin idamları ve sürgünleri hızlandırılmak için yeterli bir gerekçe oluşturdu. (İnalçık, 2002: 137) Kısacası, Barkan'ın tanımlamasıyla devlet görevleri olan dervişlerin görevleri sona ermiş oluyordu.

Ancak bahsedilen dervişlerin İslâmî kimliklerinden hareketle, Osmanlıların Rumeli'ye geçişini dinî gerekçelere bağlamak gayreti meselenin hâlen tartışılmasına sebep olmaktadır. Bu gayretin temelinde şüphesiz, Osmanlı kaynaklarındaki “*Tanrının adını yüceltmek ve İslam'ı yaymak.*” (Hoca Sâdettin, I, 1979: 86) gibi cümlelerle ifade edilen dinî üslup da önemli rol oynamaktadır ve buradan hareketle Osmanlıların Rumeli teopolitiği İslâm'ı yaymak ve kılıçdarlığını yapmak üzerine kurgulanmaktadır. Osman Turan, Osmanlı özelinde ve Türkler genelinde cihan hâkimiyetini sağlayan dört ana unsurdan birinin din olduğunu, dinin, Türklerin mukaddesatının başında geldiğini, gazilerin bin yıl bu dinin şereflerini yükselttiklerini, din sayesinde tarihlerinin en şerefli dönemlerini yani cihan hâkimiyeti mefkurelerini gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedir. (Turan, 1993: 34-35)

Osmanlı kaynakları da hükümdarlara bu yönde görevler yüklemiş ve sıfatlar atfetmişlerdir. Sözelimi Hoca Saâdettin, Orhan'ın din yolunda savaşımlarla birlikte din uğrunda azmini göstermeye çalıştığına, II. Mehmet'in ise tek amacının peygamberin yolundan gitmek olduğuna vurgu yapar. (Hoca Sadettin, I, 1979: 64-67) Aynı şekilde XVIII. yüzyılda yaşamış Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın nasihatname niteliğindeki eserine bakıldığında da, tıpkı Tursun Bey gibi, hükümdarın yerine getirmesi gerekli görevlerini, Müslüman olmayanların hallerini iyileştirmek, Müslümanların işlerini düzene koymak, kutsal ve güzel emirleri yerine getirmek olarak belirtirken, Osmanlı hükümdarının *Padişâh-ı ruy-ı zemin zillullahi fi'l-arz* sıfatına vurgu yaparak İslâmî kimliğini öne çıkarmaya çalıştığı görülür. (Sarı Mehmet Paşa, 2000: 8) Benzer şekilde Mustafa Nuri Paşa'nın,

Osmanlıların Tavaif-i Mülûk'ten Osmanlı Devleti'nin nasıl kurulduğu yönündeki soruya verdiği cevaplardan biri de, Osmanlı hükümdarlarının İslam kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmaları, hukuk işlerinde kadıları görevlendirmeleri, verdikleri kararlara karışmayarak uydukları ve peygamberin yolunu izlemeleridir. (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 11)

Kaynaklardaki bu bilgilerden hareketle modern araştırmacılar, Osman Bey'in Müslümanlığı kabulü ile birlikte genişlemeye ve yeni fetihler yapmaya başladığını, bunu yaparken de misyoner ruhu ile hareket ettiğini (İnalçık, 2000: 152) ayrıca Osman Bey'in *mücahit*, *gazilerin sultanı*, *gazi oğlu gazi* gibi sıfatlar taşıdığını, dolayısıyla tam anlamıyla kafirlere karşı dinî savaşın lideri olarak kendilerini gördüklerini (İmber, 2000: 244), Rumeli fetihlerinin gazilerin cihatlarıyla başladığını, Gelibolu yarımadasına yerleşir yerleşmez arasız bir çete savaşı ile komşu bölgeyi ellerine geçirdiklerini ve geleneklerine uygun biçimde İslamiyet'e soktuklarını, zamanla yeni fethedilen yerlere artık bu gazilerin yerine malî ve müsamahacı İslamiyet'i temsil eden idarî bir devlet yerleştiğini (Witteck, 1943: 561) ileri sürerler ki, bunda muhtemelen Osmanlı kaynaklarının ağdalı dinî anlatım üslubu önemli rol oynamış olmalıdır.

Hatta Wittek, *Gaza Kuramı*'nı ortaya koyup, Gaza'nın Osmanlılar için itici gücü olduğunu ileri sürerken (Witteck, 1938: 42) Nicolae Iorga, Osman Bey'in Koyunhisar savaşını İslam adına yaptığını belirtmektedir. (Iorga, I, 2005: 174) Fakat, Rudi Paul Lindner, kutsal savaş ideolojisinin mümkün olmadığını, gazi ideolojisinin itici güç değil, meşrulaştırma çabaları olduğunu kabul eder. (Lindner, 2000: 409 ve 415) Gyula Kaldy Nagy'de bu yönde düşünür. O, daha 1071 sonrası Türklerin Anadolu'yu ele geçirme girişimleri sırasında Bizans İmparatorluğu'nun Hristiyan halkı üzerine gerçekleştirdiği saldırıların her zaman dinî açıdan cihat içerikli olmadığını ileri sürerken buna sebep olarak Türk kumandanlarının İslam ile bağının gevşek olmasını gösterir ve bu seferlerdeki asıl amacın ganimet olduğunu belirtir. (Nagy, 2000: 399) Aynı yazarın Osmanlılar için ileri sürdüğü fikirleri bununla paralellik göstermektedir. Nagy, Osmanlıların ilk dönemlerindeki saldırılarının asıl amacının ister cihat ister gaza olsun herkesin İslamiyet'i kabul etmesini sağlamak olmadığını, buna kanıt olarak, hükümdarın cihat çağrısı yaptığı zaman askerlerin çoğunun kutsal savaş için gerekli olan dinî bağlılıktan ve görev duygusundan yoksun olduğu için çağrıya uymayanların şiddetli cezalarla tehdit edildiği, bu sebeple her sefer sırasında sefere katılanların yoklama defterlerine kaydedildiklerini, dolayısıyla bunun için de ganimetin amaçlandığını, dinî duygularla hareket edenlerin savaştan kaçmayacağını göstermektedir. (Nagy, 2000: 405) Aynı şekilde Ömer Lütfü Barkan, Osmanlıların ilk dönemlerindeki din algılaması olarak şunları ileri sürmektedir. "*İlk devirlerin teşkilat ve idare usulleri kadar devlet ve hâkimiyet telakkilerinin meydana çıkmasında öyle bir kitabı açıp bakma ve gördüğünü tatbik etme nevinden âlimâne ve dindarâne bir zihniyet yerine daha ziyade tecrübe ve geleneklerden mülhem pratik bir*

duygu hâkim olmuş ve bu sayede İslamî renk ve lafızlar altında çeşitli devlet ananelerinin devam ettirilmesi imkân dâhiline girmiştir.....kuruluş devrinin nizamlarını tasarlamış olan ilk Osmanlı padişahlarının umumiyetle çok realist bir şekilde hareket ettikleri ve Hristiyan memleketlerinde yaptıkları fetihler için İslamîğin mukaddes cihat ideolojisini benimsemiş gözükmelerine rağmen dünya işlerinde dinî düşüncelerinin geniş ölçüde tesiri altında kalacak kadar mutaassıp davranmak mecburiyetini hissetmedikleri görülür.” (Barkan, 1975: 50) Yine bu konuda F. Köprülü, aynı yönde görüşler bildirmekte ve Osmanlılardaki cihat anlayışını “*eski kavmi ananelerin zâhiren Müslümanlık cilasına bürünmüş basit bir şekli..*” olarak tanımlamaktadır. (Köprülü, 1999: 47-48)

Bu görüşlerin yanı sıra, Osmanlı'nın Rumeli'deki teopolitiği açısından devlet tarafından görevlendirilen dervişlerin varlığı ve kısmen de olsa yerleştirildikleri yeni coğrafyadaki Gayrimüslim halkı Müslümanlaştırmış olmaları bu görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmalıdır. Ancak yeni açılan uç bölgelerindeki derbendler ve tehlikeli geçiş noktalarında görevlendirilen dervişlerin yoğun olmamakla birlikte az da olsa Gayrimüslimleri Müslümanlaştırmaları teopolitiğin sonucu değil, şahsî ve bağımsız olarak üstlendikleri kişisel sorumlulukları olmalıdır. Bu konu ile ilgili F. Köprülü'nün değerlendirmeleri açıklayıcı nitelik taşımaktadır. O, uç sahaların Dar'ül-İslam olması ve az çok dini mahiyet alması sebebiyle mukaddes cihat rengine bürünmesi, bu sebeple değişik akidelere bağlı farklı insanların, serseri derviş zümreleri de buna dâhil olmak üzere, görünüşte gaza etmek, gerçekte ise geçim yollarını temin etmek amacıyla buralara geldiklerini şehir ve kasabalara gelen dervişlerin ise sünni olmalarına rağmen Türkmen aşiretleri üzerinde pek etkili olamadıklarını kabul eder. (Köprülü, 1999: 78-79)

Osmanlı'nın Rumeli'deki ideolojisinin İslam olduğu yönündeki görüşlerin ortaya çıkmasına en önemli kanıt, Boşnakların ve Arnavutların Müslüman olmaları gösterilse de (Ortaylı, 1999; 1) başka örneklerin olmaması, bu gerekçenin tek başına, en azından Osmanlı'nın Rumeli'deki göç stratejileri ve teopolitiği açısından, yeterli değildir. Rumeli'de İslam'ı yaymak üzere hareket eden bir hükümdar olarak gösterilen Osmanlı hükümdarının gerektiğinde tahta geçmek için Gayrimüslim bir hükümdardan yardım aldıkları (Zachariadou, 2000; 349-350) hatta haraçgüzar devletlerden topladığı askerlerin çoğunun İslam'ı kabul etmeksizin kendi bey ya da başbuğlarının komutasında Osmanlı ordusunda hizmet gördükleri bilinmektedir. Şüphesiz zamanla İslam daha da mühtedi kazanmıştı ama, aileleri üç-dört kuşaktır Hristiyan kalmış timarlılara 15. yüzyılda hâlâ rastlanıyordu. (İnalçık, 2004; 19) Bununla birlikte yerleşik halk bakımından da durum çok farklı değildi. Özellikle yeni ele geçirilen şehir merkezlerine Anadolu'nun Müslüman nüfusunun göçürülmesiyle Müslüman nüfus artmış ve zamanla oran bakımından Gayrimüslimleri geçmişti. Ancak bütün Rumeli için için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. XVI. yüzyıl tahrir defterlerindeki bilgilere bakıldığında şehirlerde Müslüman nüfusun, köylerde ise Gayrimüslim

nüfusun daha yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Sözelimi XVI. yüzyılın sonlarında Sofya merkezinde yaklaşık 9000 kişilik bir Müslüman nüfus görülürken, civar köylerde Gayrimüslimlerin fazla olduğu anlaşılmaktadır. (Genç, 1984: 24)

Osmanlı, esasında Rumeli’de var olan anarşiyi ortadan kaldırmayı önemsiyordu. Bu bağlamda asıl hedefin, Rumeli’deki Hristiyanlığı ortadan kaldırmaya ve Gayrimüslimleri Müslümanlaştırmaya yönelik bir uygulamanın temel amaç olduğunu gösterecek delillerin varlığına pek fazla rastlanılmamaktadır. (Eroğlu, 2006: 153) Aksine Osmanlı kaynaklarındaki bazı bilgiler fetihleri sadece İslamî gerekçelerle açıklama çabaları bakımından izahattan varestedir. Örneğin Hadidi’nin, Selanik’in fethini anlatan satırları ilgi çekici olduğu kadar bu genel kanı ile de çelişir.

*“Nice gül yüzlü nerges gözlü dilber
Düşer üstüne can kurtarmak ister*

*Kıyamet serv-kamet taze duhter
Karıya kocaya adem mi bakar.”* (Hadidî, 1991: 180)

Hadidî’nin Belgrad’ın fethi ile ilgili verdiği satırlarda da benzer biçimde ifadelerle rastlanmaktadır.

*“Semer ber, serv-kamet dil-rubalar
Saçı sümbül lebi mül mehlıklar*

*Boyu uzun beli ince lale-rular
Semen-sima, dil-ara müşg bular*

*Şu duhterler ki benzer af-taba
Karı koca katılır mu hesaba”* (Hadidî, 1991: 199)

Bu bakımdan Osmanlıların Rumeli teopolitiğinin temelinde İslam’ı yaymak olmadığını, Müslüman Türk nüfusun dini inançlar ve geleneksel yaşam biçimlerinin korunmasının bulunduğunu vurgulamak gerekmektedir. Nitekim sınır boylarında Hristiyanlarla Müslümanların birlikte yaşadıkları bölgelerde *irtidâd* vakalarının fazlasıyla görülmüş olması, İslam’ın yayılması bir tarafa tam tersi bir durumun varlığını göstermektedir. Bu vakaların olduğu da Osmanlı kaynaklarında sabittir. Hatta XIX. yüzyıla gelindiğinde, din değiştirmelerin artan oranda devam etmesi sebebiyle *Mürted* maddesinin devletlerarası bir mesele halini aldığı bilinmektedir. (Özçelik, 2000: 352 vd.)

Osmanlılarda, İslam dininden çıkmaya izin verilmediği gibi İslam hukukunda yeri olmamasına rağmen Osmanlı tebası Gayrimüslimler arasındaki din değiştirmelere de izin verilmediği ve bunun hem dinî gelenekten hem de ekonomik endişelerden kaynaklandığı kabul olunmaktadır. Çünkü dinî inançlarına göre mali kayıtları tutulan kişilerin sık sık din ve mezhep değiştirmelerinin bu hükümleri

geçersiz kılabilceği dikkate alınmaktaydı. (Özçelik, 2000: 352) Nitekim bu amaçla 1834 yılında II. Mahmut zamanında Hristiyan Gayrimüslimler arasındaki mezhep değişikliği yasaklanmıştı. (Özçelik, 2000: 357)

Sonuç olarak, Osmanlıların XIV. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan Rumeli fetihlerinde takip ettikleri göç stratejisi ve teopolitiği birbirini tamamlayan iki unsurdan oluştuğu görülmektedir. Bir yandan göç stratejisine dayalı olarak yeni fethedilen coğrafyaya Anadolu'nun değişik bölgelerinden Müslüman Türk nüfus göçürülüyor, diğer yandan da bu nüfusun yeni coğrafyada karşılaşacakları sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel zorlukların yanında dinî problemlerini de ortadan kaldırmaya yönelik teopolitiğe dayalı koruyucu önlemler alıyordu. Göç stratejileri bakımından göçürülen nüfusun daha ziyade, Osmanlıların ele geçirdikleri Anadolu beylikleri coğrafyasında yaşayan Müslüman Türk nüfusuna dayanması, teopolitik açıdan aynı nüfusun yeni coğrafyada Hristiyanlığa karşı din ve yaşam biçimlerini değiştirmelerini önlemeye yönelikti. Nitekim Türklerin tarih boyunca değişik coğrafyalarda farklı dinleri kabul ettikleri göz önüne alındığında Osmanlıların Rumeli teopolitiğinin ana eksenini, kılıç zoruyla İslam'ı Rumeli'de yaymak değil, göçürdüğü nüfusun İslamlığını korumak olduğu sonucuna varılabilir. Dolayısıyla Osmanlıların, Rumeli'deki göç stratejileri ve buna bağlı olarak teopolitiğini, Anadolu Beylikleri coğrafyasındaki Müslüman Türk nüfusun Rumeli'ye planlı bir strateji dâhilinde göçürülmesi ve göçürülen bu nüfusun, dervişler eliyle İslamlığını Hristiyanlığa karşı koruma ve kollama olarak yeniden değerlendirilmek yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Akdağ, M., (1949), "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti", **Bellekten**, c. XIII, Sayı: 51.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), (2000), (Haz.: Necdet Öztürk), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Anonim Tevarih-i Âl-i Osman, (1992), (F. Giesse Neşr.), (Haz.: Nimet Azamat), İstanbul, Marmara Üniversitesi Yay.

Barkan, Ö. L., (1942), "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", **Vakıflar Dergisi**, S. 2, s. 279-304.

-----, (1975), "Türkiye'de Din ve Devlet İşleri" **Cumhuriyetin 50. Yılı Semineri**.

Cahen, C., (1994), **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler** (Çev.: Yıldız Moran), İstanbul, e yayınları.

Defterdar Sarı Mehmet Paşa, (2000), **Nesayihü'l-vüzerâ ve'l-ümerâ veya**

Kitab-ı Güldeste (Devlet Adamlarına Öğütler), Ankara, Kültür Bak. Yay..

Devellioğlu, F., **Osmanlıca Türkçe Sözlük**.

Doğru, H., (2002), “Osmanlı Devletinin Rumeli’de Fetih ve İskan Siyaseti”, **Türkler**, 9.

Eroğlu, H., (2004), **Osmanlı Devleti’nde Şehzadelik Kurumu**, Ankara, Akçağ Yay.

-----, (2006), **Osmanlılar Yönetim ve Strateji**, Ankara, Gökkuşbu Yay.

Genç, N., (1984), **XVI. Yüzyıl Sofya Mufassal Tahrir Defteride Sofya Kazası**, Ankara, (Basılmamış Doktora Tezi).

Gazavât-ı Sultan Murat b. Mehmed Han (İzadi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Ananım Gazavâtname, (1989), (Yay.: Halil İnalçık-Mevlûd Oğuz), Ankara TTK yay

Gibbons, H. A.; (1998), **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, (Tec.: Hüseyin Dağ), Ankara 21. yüzyıl yayınları.

Güneş, A., (2005), “Tarih, Tarihçi ve Meşruyet”, **OTAM**, 17 Ankara, Ankara Üniversitesi Yay.

Hadidi, (1991), **Tevârih-i Âl-i Osman, (1299-1523)**, (Haz.: Necdet Öztürk), İstanbul Marmara Üniversitesi yay.

Hoca Saâdettin, **Tacü’t-Tevârih**, (Haz.: İsmet Parmaksızoğlu), Külür Bak. Yay. C. I Ankara 1979, s. 64.

Imber, C., (2000), “Osmanlı Hanedan Efsanesi”, **Söğütten İstanbul’a** (Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz) İmge Yay., Ankara.

Iorga, N., (2005), **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, (Ed.: Erhan Afyoncu, Çev.: Nilüfer Epçeli), C. I-V, İstanbul Yeditepe Yay.

İbn Kemal, (1991), **Tevârih-i Âl-i Osman, II. Defter**, (Haz.: Şerafettin Turan), Ankara TTK yay.

-----, (1991), **Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter**, (Haz.: Şerafettin Turan), Ankara TTK yay.

İnalçık H., (2000), “Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?”, (Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara, İmge Yay.

-----, (1954), **Fatih Devri Üzerine Tetkikler**, Ankara, TTK Yay.

-----, (1993), “Türkler ve Balkanlar”, **Balkanlar**.

-----, (1995), **Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar**, Ankara TTK yay.

-----, H., (2002), “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler**, 9, Ankara, Yeni Türkiye Yay.

-----, (2004), **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, (Çev.: Ruşen Sezer), İstanbul Yapı Kredi Yay.

-----, (1991), “Osmanlı’nın Fetih Metotları”, **Yeni Forum Dergisi**, 12 (363).

İnbaşı, M., (2002), “Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti”, **Türkler 9**, Yeni Türkiye Yay.

Köprülü, M. F., (1999), **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Ankara, TTK Yay.

Lindner, R. P., (2000), “İlk Dönem Osmanlı Tarihinde İtici Güç ve Meşruiyet”, **Söğütten İstanbul’a**, (Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz)Ankara, İmge Yay.

Lütfi Paşa, (1341), **Tevârih-i Âl-i Osmân**, Matbaa-i Amire, İstanbul.

Mustafa Nuri Paşa, (1992), **Netayicü’l-Vukuat**, C. I-II, (Sad.: Neşet Çağatay), Ankara, TTK yay.

Nagy, G. K., (2000), “Osmanlı İmparatorluğunun İlk Yüzyıllarındaki Kutsal Savaş (Cihat)”, **Söğütten İstanbul’a**, (Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz) Ankara, İmge Yay.

Neşrî, (1992), **Tevarih-i Al-i Osman** (Haz.: Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen) C. I, Ankara, TTK Yay.

Orhonlu, C., (1987), **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul, Eren Yay.

Ortaylı, İ., (1999), “Üçüncü Roma İmparatorluğu” (18 Ekim 1999 tarihli **Hürriyet Gazetesi Osmanlı İlavesi**)

Oruç Bey Tarihi, (1972), (Haz.: Atsız), İstanbul, Tercüman Yay.

Özçelik, S., (2000), “Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)”, **OTAM**, 11.

Öztürk, N., (2002) “Rumeli’ye Çıkışımız”, **Türklerin Rumeliye Çıkışının 650. Yıldönümü Sempozyumu**, (Haz.: H. Yıldırım Ağanoğlu)

Tevarih-i Âl-i Osman, Âşıkpaşazade Tarihi, (1332), İstanbul.

Turan, O., (1993), **Din ve Laiklik**, İstanbul, Boğaziçi Yay.

Witteck, P., (1938) **The Rise of the Ottoman Empire**, London.

-----, (1943), “Ankara Bozgunundan İstanbul’un Zaptına (1402-1453)” (Fran. Çev.: Halil İnalçık) **Belleten**, VIII (27).

Yusuf Bin Abdullah; (1997), **Bizans Söylenceleriyle Osmanlı Tarihi, Târih-i Âl-i Osman** (Haz.: Efdal Seviçli), İzmir, Eylül Yay.

Zachariadou, E. A., (2000) “İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsanler”, **Söğütten İstanbul’a** (Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz) Ankara, İmge Yay.

